

РЕЦЕНЗІЯ

**доцента кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної
поліції України Марченко Олени Анатоліївни
на дисертацію Нікішева Олексія Валерійовича на тему
«Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах
надзвичайних правових режимів» на здобуття ступеня доктор філософії
за спеціальністю 081 – «Право»**

Актуальність теми дослідження. Представлена дисертаційна робота Олексія Валерійовича Нікішева на тему «Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів» є надзвичайно актуальною та своєчасною для правової доктрини та практики України. Вступ до роботи переконливо обґрунтовує важливість обраної теми, посиляючись на положення Конституції України щодо пріоритетності прав і свобод людини, Стратегії національної безпеки України, а також на безпрецедентні виклики, з якими зіткнулася держава, починаючи з 2014 року (тимчасова окупація територій, збройний конфлікт, пандемія COVID-19).

Автор чітко вказує на відсутність єдиної узгодженої системи правових джерел, що регулюють кримінальні процесуальні відносини в умовах надзвичайних правових режимів, та наводить статистичні дані щодо людських втрат та масштабу надзвичайних ситуацій, що підкреслює гостру потребу в науково обґрунтованих підходах до доказування в таких умовах. Посилання на єдину вітчизняну монографічну роботу О. В. Лазукової, яка лише частково зачіпає проблематику, додатково обґрунтовує новизну та необхідність комплексного дослідження. А отже, вищезазначене вказує на складність доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів та на необхідність сучасного дослідження питань особливостей доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів. Відповідне дослідження та аналіз були зроблені Олексієм Валерійовичем, а також висловлені пропозиції щодо удосконалення.

Оцінка змісту дисертації. Ознайомлення з дисертацією надає підстави для певної загальної позитивної оцінки роботи. Автором було проведене самостійне дослідження наукової проблеми, присвяченій отриманню науково обґрунтованих положень щодо особливостей доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів, а також розробці рекомендацій для вдосконалення законодавства та практики його застосування. Вивчення поданих Олексієм Валерійовичем Нікішевим матеріалів дисертації та наукових праць, дає підстави стверджувати, що ним проведено ґрунтовний аналіз теми, актуальної в теоретичному та законодавчому плані, сформульовані обґрунтовані висновки, що виносяться на захист. Дисертація оформлена згідно з вимогами, які пред'являються до роботи такого рівня, відповідає державним стандартам. Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам. Наукові положення в тексті дисертації за формою викладу дохідливі, у смисловому значенні взаємопов'язані. Структура, зміст, послідовність, взаємозв'язок підрозділів дисертації спрямовані на реалізацію основної мети дослідження. Поставлені завдання конкретні, логічно взаємопов'язані та спрямовані на досягнення визначеної мети. Вони охоплюють як теоретичні аспекти (з'ясування стану наукової розробленості, аналіз понять правових режимів, методологічна основа), так і практичні (особливості правового регулювання кримінального провадження, проблеми підсудності, пропозиції до законодавства). Особливо цінним є завдання щодо визначення факторів, які детермінують особливості кримінального провадження, та конкретних аспектів досудового розслідування та судової діяльності.

Особливої уваги привертає запропонована методологічна основа дисертації, яка є ґрунтовною та всебічною. Використання загального діалектичного методу, синергетичного, аксіологічного та системного підходів забезпечує комплексний та багатогранний аналіз. Застосування структурно-функціонального, прогностичного, логічних методів (індукції, дедукції, аналізу, синтезу, класифікації, аналогії), методу сходження від абстрактного до конкретного, методу узагальнення, статистичного, формально-логічного та компаративістського методів, а також

формально-юридичного методу свідчить про глибоке розуміння автором методології наукового дослідження та вміння застосовувати різноманітні інструменти для досягнення поставлених завдань. Особливо варто відзначити аксіологічний підхід, який дозволяє дослідити баланс між правами особи та інтересами суспільства/держави. Дисертація спирається на міцну нормативну базу, що включає Конституцію України, міжнародні нормативно-правові акти, практику ЄСПЛ, акти адміністративного, кримінального та кримінального процесуального права, а також надзвичайне законодавство України та зарубіжних держав. Це забезпечує всебічний правовий аналіз проблеми. Емпірична база дослідження, що охоплює статистичні та аналітичні матеріали МВС, Національної поліції, Офісу Генерального прокурора, ДСНС, Держстату, МОЗ, а також рішення ЄСПЛ та судові рішення з Єдиного державного реєстру судових рішень за значний період (2014-2025 рр.), є достатньою для достовірного висновку та підтверджує практичну спрямованість роботи. Наукова новизна одержаних результатів є беззаперечною, оскільки дисертація позиціонується, як перше комплексне дослідження концептуальних основ кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів.

Особливу цінність становлять вперше сформульовані положення: Поняття «надзвичайна ситуація гібридного характеру», «дискреційна підслідність», «дискреційна підсудність», «виняткове затримання». Ці визначення є важливим внеском у термінологічний апарат кримінального процесу. Визначення елементів концептуальних основ кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів, що створює системний підхід до розуміння проблеми. Виокремлення та деталізація факторів, що детермінують особливості кримінального провадження в таких умовах, є важливим для глибокого аналізу та подальшої розробки механізмів реагування. Детальне доведення особливостей досудового розслідування та судової діяльності в умовах надзвичайних правових режимів, включаючи специфіку початку розслідування, проведення слідчих дій, застосування заходів забезпечення, зупинення розслідування, *in absentia* та

імплементацію міжнародного права. Це відображає глибоке занурення в проблематику та є цінним як для теорії, так і для практики. Запропоновані зміни та доповнення до чинного законодавства України свідчать про практичну спрямованість дослідження та його потенціал для вдосконалення правової системи. Подальший розвиток концепцій правових режимів, ідей щодо дерогації, специфіки правового регулювання та забезпечення права на справедливий суд у випадках «обміну полоненими» підкреслює наукову перспективність роботи та її внесок у дискусію.

Практичне значення результатів дослідження підтверджується актами впровадження в науково-дослідній роботі та навчальному процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, що свідчить про їхню затребуваність та можливість застосування.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації (вступ, три розділи, висновки, список джерел та додатки) є логічною та послідовною, що сприяє повному розкриттю теми. Розподіл матеріалу на розділи та підрозділи дозволяє системно викласти досліджені питання. Зокрема, перший розділ, присвячений теоретико-правовим основам, ефективно закладає фундамент для подальшого аналізу особливостей використання окремих засобів доказування.

За змістом дисертаційна робота Нікішева Олексія Валерійовича «Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів», повністю відповідає спеціальності 081 «Право» (08 – Право). Тема і зміст дисертації відповідають спеціальності 12.00.09– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Звертаючи увагу на значимість та наукову цінність наукової новизни та висновків дисертанта, слід звернути увагу на ряд положень дисертації, які носять дискусійний характер і потребують додаткової аргументації під час публічного захисту, а саме:

Враховуючи високий рівень представленої роботи, варто зазначити деякі аспекти, які могли б посилити її або вимагають уточнення:

1. Запропоноване автором поняття «OSINT-звіт» та його закріплення, як нового джерела доказів є сміливим та прогресивним кроком. Проте, виникає питання щодо механізму контролю за достовірністю інформації, яка подається, як OSINT-звіт, та забезпечення її допустимості в суді, враховуючи потенційні можливості маніпуляцій з відкритими джерелами. Можливо, варто було б докладніше розкрити у дисертації більш детальні критерії допустимості таких доказів для суду, враховуючи, що вони не здобуті "слідчим шляхом". Отже, під час публічного захисту хотілося б почути думку дисертанта чи передбачається можливість оскарження змісту такого звіту стороною захисту і яким чином?

2. У роботі автором розглядається питання щодо огляду місця події без понятих. Визнаючи практичну необхідність, під час публічного захисту хотілося б почути детальніше обґрунтування, як саме забезпечуються процесуальні гарантії в умовах проведення ОМП без понятих, та які альтернативні засоби фіксації та підтвердження можуть бути використані для забезпечення допустимості отриманих доказів.

3. У процесі ознайомлення з дисертаційним дослідженням привертає увагу відсутність використання емпіричного анкетування, як методу збору первинної інформації. Незважаючи на глибокий теоретичний аналіз і належне обґрунтування окремих положень, на переконання рецензента, залучення результатів анкетного опитування фахівців, безпосередньо пов'язаних із предметом дослідження, надало б додаткову емпіричну верифікацію висновків і підвищило б загальну доказову вартість одержаних результатів.

Незважаючи на зазначені поодинокі зауваження, вони не зменшують загальної високої оцінки кваліфікаційної наукової праці.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальне позитивне ставлення до роботи, не зменшують її наукової новизни та практичної значимості і тому не є перешкодою для її представлення в спеціалізовану раду для офіційного захисту.

Висновок. За результатами аналізу тексту дисертації Нікішева Олексія Валерійовича на тему «Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів» свідчимо про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності; робота характеризується наявними посиланнями на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є аргументованими, відзначається науковою новизною та мають, як теоретичне, так і практичне значення. Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції є теоретично обґрунтованими.

Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам до такого виду наукових робіт. Мова роботи характеризується точністю, логічністю та послідовністю викладу, що відповідає науковому стилю. Наукові положення у тексті дисертації за формою викладу доступні, за змістом цілісні та взаємопов'язані.

Кваліфікаційна наукова праця Нікішева Олексія Валерійовича «Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів» є завершеним науковим дослідженням, що має високий теоретичний та практичний потенціал. Автор демонструє глибокі знання матеріалу, вміння критично аналізувати нормативну базу та наукові джерела, а також здатність формулювати обґрунтовані висновки та пропозиції.

Отже, дисертація, Нікішева Олексія Валерійовича на тему «Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних правових режимів» відповідає спеціальності 081 - «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Олексій Валерійович Нікішев заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 - «Право» за спеціальністю 081 - «Право».

Рецензент:

Доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики ФПФОДР НПУ
кандидат юридичних наук, доцент

 Олена МАРЧЕНКО

